

Nasilje v družini

■ **Neža Miklič**, univ. dipl. soc. del., univ. dipl. sociologinja; dolgoletna kriminalistka, ki se je aktivno ukvarjala s preiskovanjem najrazličnejših oblik zlorab in nasilja v družini. Je avtorica preventivnega projekta *Policist Beno, kaj pa zdaj?*. Sedaj je predavateljica kriminalistike na *Višji policijski šoli na Policijski akademiji*.

Dom simbolizira zavetje in intimo. Varen prostor, kamor se vračamo po opravljenih dnevni obveznostih in kjer si dovolimo biti takšni, kakršni resnično smo. Nekatere družine pa so za otroka nevarne, nekatere celo smrtonosne.

Podoba družine 21. stoletja je podoba skupnosti podpore, razumevanja, ljubezni in neusahljivega vira moči. Sodobna družba in mediji nam vsak dan določajo pravila, po katerih so popolne družine le tiste, ki odražajo partnersko zvezo z 1,8 otroka. Predstavljajo umetno ustvarjene podobe presrečnih partnerjev nedoločljive starosti (okoli 25 let), vedno nasmejanih otrok, obvezno prvorojenega dečka in njegove nekaj let mlajše svetlolase in modrooke sestrice. Ozadje družinske iluzije dopolnjuje prelepa velika hiša, družbo jim dela pes srednje velikosti, ki ima status 'družinski pes'.

V realnosti pa v družini maske odpadejo. Vsakodnevne zahteve, raznovrstne stiske in težave, ki so ekonomsko-finančne, socialne ali zdravstvene, potiskajo ljudi do skrajnih meja, pogosto tudi čez. Odtujenost in spekter raznovrstnih odvisnosti sta del stvarnosti in tudi nasilje v družini je del slovenske realnosti. Družina kot 'varna' celica je včasih za otroke eden izmed najbolj nevarnih prostorov. Napačno je stališče, da starš brezpogojno ljubi svojega otroka. V resnici je ravno obratno – otrok je tisti, ki brezpogojno ljubi svojega starša in bo zanj naredil prav vse. Ne glede na to, kakšen je starš do otroka – nasilen, ga zlorablja, trpinči ali zaničarja – bo otrok pri staršu vedno iskal in vzel vsako najmanjšo drobtinico pozornosti. Otroci so tisti, ki objamejo (tudi pred policisti, kriminalisti, socialnimi delavci, tožilci in sodniki) ter izrazijo: »Saj je v redu, ati/oči, mami.«

Nasilje v družini je bilo 4. 6. 2008 prvič v zgodovini Slovenije kot samostojno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, opredeljeno v Kazenskem zakoniku

(191. člen KZ-1), objavljenem v Uradnem listu RS, št. 55/08. V letu 2008 je bil v Sloveniji sprejet še Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). Nasilje v družini je bilo vzeto iz konteksta zasebnosti in javno izpostavljeno kot problem družbe, proti kateremu se je treba boriti tudi z ustreznimi represivnimi ukrepi. Družinski člani so namreč tako zelo povezani in prepleteni med seboj, da nujno potrebujejo pomoč 'od zunaj'. Sami ne zmorejo prekiniti nasilnih vzorcev. Vzorci ravnanja so priučeni, naučeni in zelo trdovratni, se jih ne zavedajo in drugače, nenasilno, sploh ne znajo ravnati. Posledice nasilja so prisotne in se kažejo na toliko načinov, kot je unikatnih posameznikov. Otroci, ne nujno sam žrtev neposrednega nasilja, kot opazovalec nasilja med staršema, partnerjema posredno postaja žrtev. Otroci v takšni družini raste, živi in morda tudi preživi. Nasilje opazuje, ga vidi, doživlja in ponotranji. Lahko se trudi biti še boljši, »še bolj priden in ubogljiv«, saj upa, da bo s svojim vedenjem pripomogel, da se nasilje zaustavi ali vsaj prekine. Otroci čuti in občuti. Po tem, kako se obrne ključ v vhodnih vratih, ob pogledu na očetov ali mamin obraz ve, kdaj, kako in kaj bo sledilo. Obremenjen z občutki krivde in nemoči je lahko celo umaknjen, skrit v svojih sobi in vendar zelo dobro ve, kaj se dogaja. Spominjam se dečka in deklice, starih zgolj nekaj let, za katera sta starša v dolgotrajnem in nasilnem ločitvenem postopku trdila, da nič ne veta, da ničesar nista videla, saj sta v času, ko sta se starša prepirala, med seboj fizično obračunavala ali uničevala inventar, v dnevni sobi gledala risanke. Ko sem ka-

sneje ločeno govorila z obema otrokoma, sta oba jokala in ihtela, medtem ko sta mi z vsemi podrobnostmi opisovala, kaj se dogaja v njihovi družini. Otroci namreč naš 'skener', 'bere' nas od trenutka, ko ga prvič držimo v svojem naročju. Če ve, kaj mora narediti, da starš popusti, da ga zmehča, kako naj potem pričakujemo, da ne bo občutil še vsega ostalega, tudi slabega? Pozna naš obraz, naše poglede, naš vonj. Prepozna strah, jezo, bes.

Otroci ni nikoli zgolj pomanjšani odrasli. V odnosu do odraslega je vedno v podrejenem položaju. Če odrasli iz družine še lahko 'zbeži' oziroma mu navedeno preprečujejo različni psihološki procesi, je to otroku povsem onemogočeno. Otroci, živeč v nasilju svojega doma, bo lahko nasilje kot obliko reševanja težav ponotranjili. Svojo stisko bo sprostil nad kom (ali čim) drugim, za katerega bo pač ocenil, da je manjši in bolj ranljiv od njega. Otroci, ki je nasilen do svojih vrstnikov ali živali, vedno sporoča. Zelo kmalu bo lahko sporočal tudi na način, ki si ga ne morete niti zamisliti. Če bo kot neobgledeno bitje v okviru svoje družine sprva še branil žrtev pred nasilnežem, mu celo poskušal preprečiti, da ta izvaja nasilje, tako da bo nanj skočil, bo v času pubertete lahko prestopil na drugo stran. Takrat ne bo več mali otročja, postal bo višji in močnejši, in ker vloga žrtve nikomur, prav nikomur ne ustreza, bo otroci lahko postal storilec ali nasilnež. Če je še pred letom dni branil žrtev, se zanj boril, bo zdaj nad isto žrtvijo sam izvajal nasilje. Kje in kako se to odraža? Žal, vedno pogostejše tudi v policijskih evidencah.

Zakon o pooblastilih in nalogah policije (ZNPPol, 2017) v 60. členu opredeljuje prepoved približanja določeni osebi, kraju ali območju. Navedeno pomeni, da lahko policija izreče prepoved približanja tudi otroku ali mladostniku, starejšemu od 14 let, če z zbranimi obvestili – osebnimi in materialni dokazi – potrdi elemente kaznivega dejanja nasilja v družini in oceni, da bo nasilnež s svojim ravnanjem ogrozil življenje, osebno varnost ali svobodo osebe, s katero je v bližnjem razmerju, če ne bo (začasno) odstranjen. Če je pred tem klical policijo otroci, zdaj policijo pokliče starši, ki se boji za svoje življenje. Policija vsako leto, že več let zaporedoma, izreka policijske ukrepe tudi zoper otroke, starejše od 14 let. Če zakonski

okvir ne bi določal meje 14 let, bi policija isti ukrep lahko izrekala tudi proti mlajšim otrokom. Otrok, ki živi v družini, kjer je prisotno nasilje, lahko postane storilec, saj drugačnega vedenja in ravnanja ne pozna. Lažje je udariti kot se zaustaviti, se zadržati, premisliti in narediti drugače. Pozicija nasilneža je pozicija moči in nadvlade. To je pozicija, ki je družbeno še vedno sprejemljiva. Leta bodo minevala in otrok bo odrasel in si celo ustvaril svojo družino. Kako bo ravnal kot starš, kot partner? Krog se bo hitro zavrtel. Ko vam strokovni delavci na centrih za socialno delo povedo, da obravnavajo že tretjo generacijo iste družine, si lahko predstavljate, zakaj. Za nenasilje je treba garati, svoj način delovanja ozaveštevati ter se ves čas učiti, kako se odzvati drugače, brez zlorabe moči.

Pred nedavnim so v javnosti potekale razprave o tem, da bi bilo treba prepoved fizičnega kaznovanja otrok uzakoniti. Mnenja so bila zelo različna, diametralno nasprotna. Kam sta se v segmentu argumentov skrili navedbi »otrok je naše največje bogastvo« ter »vedno v smeri največje koristi otroka«, ni znano, javne polemike so bile pozabljene, ko se je tematika izbrisala iz predlaganega Družinskega zakonika (DZ). Prepoved fizičnega kaznovanja otrok je po novem opredeljena v noveli ZPDN-A iz

leta 2016. ZPDN-A v 3. členu (2016) prepoveduje telesno kaznovanje otrok ter v drugem odstavku pojasnjuje, da je »fizično nasilje vsaka uporaba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile, ki pri žrtvi povzroči bolečino, strah ali ponižanje, jo prisili v delo oziroma opustitev dela ali ji omejuje gibanje oziroma komuniciranje, ne glede na to, ali so nastale telesne poškodbe«.

Razprave o prepovedi trpinčenja otrok so bile z zakonskega vidika povsem nepotrebne. Nasilje nad otrokom je v Kazenskem zakoniku (KZ-1, 2008) opredeljeno vse od njegovega nastanka. Zanemarjanje in surovo ravnanje z otrokom sta bila kazniva že v času Jugoslavije. V KZ (2008) je nasilje nad otrokom opredeljeno v 192. členu KZ-1 oziroma v kaznivem dejanju Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje. Navedeni člen KZ-1 nasilje opredeljuje širše (tudi kot psihično nasilje nad otrokom in njegovo zanemarjanje) ter zajema obravnavo nasilja, storjenega nad otrokom, tudi s strani osebe, ki ji je otrok dan v vzgojo, oskrbo in nego. Ekonomsko ter spolno nasilje nad otrokom sta opredeljena v samostojnih členih KZ. Zakon je torej jasen. Bolj ključno se zdi vprašanje, zakaj je bilo toliko polemik in odpora proti sprejetju prepovedi telesnega kaznovanja otrok ob dejstvu, da vemo in se zavedamo, da nasilje rodi

nasilje. Nasilje pušča posledice – takšne ali drugačne. Takšen otrok je bila umrla deklica iz zahodne Slovenije – trpinčena in zlorabljen, stara zgolj nekaj let. Takšnih otrok je po Sloveniji zagotovo še veliko, le za marsikaterega od njih (še) ne vemo! Spet drugi otroci so hospitalizirani, vedno več in vedno mlajši so v psihiatričnih bolnišnicah.

Česa se odrasli pravzaprav bojimo? Da nas otroci ne bodo spoštovali, zato si 'namišljeno avtoriteto' lahko zagotovimo zgolj z udarci ali grožnjami o uporabi nasilja. Koga pravzaprav slepimo? Koga spoštuje otrok? Otrok vedno spoštuje odraslega, ki se odzove razumsko in preudarno. Mirno, a odločno. Jasno postavi meje, zase in za druge. Upošteva pravice – tako svoje kot pravice sogovornika. Če je sogovornik otrok, je vse popolnoma enako!

December je poseben čas za družino. Otroci si želijo daril, saj so vendar otroci. V realnosti darila hitro p/ostanejo nezanimiva in pozabljena. Spomini so tisti, ki ostanejo. Ostal bo čas, ki ga bodo preživeli z družino. S kakšno družino, ni odvisno od njih.

Čas praznikov je za policijo še vedno zelo zahteven čas. Vsak otrok si zasluži življenje brez nasilja! Tudi v družini. V letu 2019, vsak dan posebej, želim tako vsem vam kot sebi: sreče, zdravja in miru! ◀

Foto: Petra Duhanjov